



Co-funded by
the European Union



Project: 101049682 — WISes4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

1

D3.2 – Zvezde socijalne ekonomije Zapadnog Balkana

Milena Susic, IDC





Co-funded by
the European Union



Project: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

Sadržaj

1. Uvod	3
2. Zvezde socijalne ekonomije	3
2.1. Albanija	3
2.2. Srbija	5
2.3. Hrvatska	7
2.4. Severna Makedonija	9
2.5. Slovenija	10
3. Zaključak	13

2



Co-funded by
the European Union



Project: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

1. Uvod

Opšti cilj projekta Socijalno preduzetništvo za mlade (WISE4youth) je kreiranje i realizacija obuka i aktivnosti mobilnosti za razvoj veština za pokretanje socijalnog preduzetništva koje su usmerene na potencijalne mlade socijalne preduzetnike na Zapadnom Balkanu. Studijske posete su jedna od glavnih aktivnosti projekta koji posebno ima za cilj promociju socijalnog preduzetništva mladih u regionu Zapadnog Balkana. Dakle, kroz aktivnosti obuke i mobilnosti, došlo je do razmene između socijalnih preduzetnika koji rade u okviru uspešnog socijalnog preduzeća za radnu integraciju (WISE), različitih partnera na projektu i mladih učesnika.

U okviru projekta, grupa mladih (potencijalnih budućih) socijalnih preduzetnika posetila je kompanije u Albaniji, Srbiji, Hrvatskoj, Severnoj Makedoniji i Sloveniji. Preduzeća su odabrali projektni partneri sa ciljem da se predstave primeri uspešnih modela socijalnog preduzetništva, njihova raznolikost i da se promoviše društveni uticaj ovih preduzeća.

Ova publikacija predstavlja spoj socijalne ekonomije koja počinje na Zapadnom Balkanu. Ona pruža kratak uvod u kontekst socijalne ekonomije u svakoj posećenoj zemlji, kao i posećenim preduzećima u okviru projekta i portfolio najboljih praksi koji takođe dopunjuju module obuke.

2. Sve zvezde socijalne ekonomije

2.1. Albanija

U Albaniji su socijalna preduzeća nastala pre 2000-ih kroz neprofitne projekte finansirane od stranih donatora. Međutim, tek 2016. godine dobili su pravno priznanje donošenjem Zakona br. 65/2016, koji je zvanično stupio na snagu 2019. godine. Ovaj zakon, iako pruža normativni okvir, ograničava naziv „socijalnog preduzeća“ samo na neprofitne organizacije, isključujući profitne subjekte i zadruge iz svojih beneficija i državnih fondova. Do aprila 2022. godine, od 13 zahteva za status socijalnog preduzeća, odobreno je samo 9. Vlada je uspostavila dva programa finansiranja za podršku socijalnim preduzećima, u vrednosti od 249.760.000 ALL za period 2019-2021, međutim nijedna aplikacija nije odobrena za finansiranje. Godine 2023. odobren je novi fond od 240.000.000 ALL za period 2023-2025, sa fokusom na podršku integraciji i zapošljavanju pojedinaca iz ugroženih grupa. Šema finansiranja se trenutno sprovodi. Ova preduzeća se suočavaju sa izazovima, posebno u



Co-funded by
the European Union



Project: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

dostupnosti finansija, regrutovanju zaposlenih i niskoj svesti investitora, i uprkos potencijalu za rast uz odgovarajuću podršku i mentorstvo.¹

U prvoj studijskoj poseti Albaniji, posećena su tri socijalna preduzeća, koja se nalaze u Tirani. Tri odabrana socijalna preduzeća su radila u različitim oblastima, tako da su učesnici imali priliku da vide različite aspekte ekosistema albanskog socijalnog preduzetništva. Takođe, ova preduzeća predstavljaju najbolje primere/prakse socijalnih preduzeća u Albaniji.

4

TE XHONI CAFE (JONATHAN CENTER)

Kafe „Te Xhoni” je socijalno preduzeće koje je osnovao Jonathan center, nevladina organizacija osnovana 2011. godine sa misijom da omogući deci sa Daunovim sindromom samostalan život i da ih integriše u albansko društvo sa punim pravima kroz specijalizovane terapije.

Te Xhoni Cafe je pokrenut na Svetski dan Daunovog sindroma, 21. marta 2017. godine. To je mesto gde mladi sa Daunovim sindromom mogu da pohađaju kurseve životnih veština i okruženje u kojem roditelji dece mogu da provode vreme jedni sa drugima dok deca pohađaju terapijske sesije. Te Xhoni Cafe nudi mogućnosti zapošljavanja osobama sa Daunovim sindromom. Trenutno preduzeće ima troje zaposlenih, koji rade na skraćeno radno vreme ili na puno radno vreme, od kojih je jedna mlada žena sa Daunovim sindromom. Takođe služi i kao mesto koje doprinosi podizanju svesti o potencijalu mladih sa Daunovim sindromom da budu nezavisni i da se zaposle.

TIRANA GREEN LIVING (CENTAR ZA KULINARSKE EDUKACIJE - QEK)

Qendra per Edukim Kulinar (QEK) je neprofitna organizacija koja deluje kao Revolucionarni kulinarski edukativni centar koji pored ciljeva kulinarskog obrazovanja, koristi i druge resurse da se sve više uključi u održive sisteme ishrane i održivi život. QEK pruža Programe stručnog obrazovanja i obuke (VET) programe zasnovane na najboljim kulinarskim sistemima, kao i na pravilnoj praksi profesionalaca, koji usmeravaju centar sa iskustvom kao kuvari i univerzitetski profesori koji su istovremeno edukatori i oni koji se zalažu za ovu oblast.

¹ Više informacija o albanskom sistemu socijalnog preduzetništva dostupne su na:

<https://www.partnersalbania.org/publication/characteristics-and-challenges-of-social-enterprises-in-albania-comparative-study/>

<https://www.partnersalbania.org/publication/the-status-of-social-enterprise/>



Co-funded by
the European Union



Project: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

Tirana Green Living (TGL) je inovativni projekat socijalnog preduzetništva koji je pokrenuo Centar za kulinarske edukacije (QEK). Projekat ima za cilj negovanje društvenih vrednosti, integraciju zajednice i podršku lokalnoj ekonomiji obezbeđivanjem visokokvalitetnih, pristupačnih prehrambenih proizvoda onima kojima je potrebna. Osnivanjem prodavnice u zajednici, TGL je uspeo da dopre do preko 1.800 pojedinaca i porodica, pozitivno utičući na njihove živote kroz donacije hrane, obroke i kulinarske obuke.

Pored toga, TGL se fokusira na promovisanje održivosti životne sredine podstičući smanjenje otpada, očuvanje hrane i odgovornu potrošnju. Kombinacijom angažovanja zajednice, razvoja veština i mogućnosti zapošljavanja, Tirana Green Living transformiše način na koji se zajednice okupljaju kako bi stvorile održivo i inkluzivno okruženje.

FUNKY CABINS

Funky Cabins – Glamping je hotel na otvorenom sa 5 zvezdica sa ekološkim drvenim kabinama u indijskom stilu i sa staklenim pogledom od 360 stepeni dizajniranim sa tradicionalnim elementima i mogućnostima za istraživanje divne prirode.

Osnovan je 2021. godine i kombinuje tradicionalno kampovanje sa udobnošću hotelskog smeštaja. Dizajn enterijera svake kabine oličava minimalističke i tradicionalne elemente. Upotreba tradicionalnog stolarstva, niskih stolova i sveća stvara veoma ugodnu i toplu atmosferu. Kabine podsećaju na indijske šatore i potpuno su samoodržive, rade preko sopstvenog električnog sistema i ekološkog kupatila i opremljene su sa Wi-Fi.

Funky Cabins je ekološki hotel za turističke usluge, dizajniran da opslužuje najdublja i najudaljenija područja zemlje. Socijalno preduzeće doprinosi revitalizaciji ruralnih područja i integraciji zajednice kroz zapošljavanje. Lokalna zajednica ima koristi ne samo od zapošljavanja, već i od komplementarnih usluga. Od postavljanja Kabina u jezeru Čekrezi, došlo je do razvoja infrastrukture, a neki barovi u okolini su pristupili i pridružili se inicijativi. Više od 4 porodice sada je zaposleno u zemljišnoj i hotelskoj službi u kabinama, uključujući i žene i muškarce iz ovih porodica.

2.2. Srbija

Kako zemlja prelazi iz centralizovane ekonomije u ekonomiju vođenu tržištem, raste interesovanje za preduzeća koja daju prednost i društvenom uticaju, pored profita, posebno među mladima. Posle 10 godina zagovaračkih inicijativa, Vlada Srbije je prepoznala potencijal ovog sektora, a Zakon o socijalnom preduzetništvu je konačno usvojen 2022. godine. Izazovi u vezi sa finansiranjem i podizanjem svesti javnosti i dalje postoje. Mreže





Co-funded by
the European Union



Project: 101049682 — WISes4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

poput SENS-a i Koalicije za razvoj socijalne ekonomije igraju ključnu ulogu u jačanju ekosistema socijalnog preduzetništva. Iako se još uvek razvija, pravni kontekst nudi strukture poput „društvenih zadruga“ dizajniranih da pomognu preduzećima sa društvenom misijom. S obzirom na njen proces pristupanja EU, težnja zemlje da se uskladi sa evropskim standardima dalje podstiče evoluciju i standardizaciju praksi socijalnog preduzetništva.

Studijske posete socijalnim preduzećima u Srbiji otkrile su inovativne modele za unapređenje društva, ističući „Našu kuću“ koja pomaže mladima sa razvojnim izazovima, „Lice ulice“, časopis koji obezbeđuje prihode za beskućnike i „Kafe 16“ za zagovaranje socijalne inkluzije kroz zapošljavanje. Ova publikacija ilustruje posvećenost Srbije razvoju socijalnog preduzetništva, demonstrirajući njenu ulogu u jačanju inkluzije i podrške marginalizovanim grupama.

6

LICE ULICE

Lice Ulice je socijalno preduzeće, osnovano 2010. godine u Srbiji, koje podržava marginalizovane grupe kroz svoju inicijativu uličnih novina. Preduzeće omogućava ljudima koji doživljavaju beskućništvo i siromaštvo da prodaju časopis Lice Ulice, podstičući njihovu ekonomsku nezavisnost i osnaživanje. Časopis je evoluirao u značajnu aktivističku medijsku platformu od svog početka, sada sa preko 100 prodavaca i pomaže više od 350 pojedinaca. I van Srbije, Lice Ulice je proširilo svoj uticaj saradnjom sa redakcijama širom Balkana i pokretanjem dodatnih projekata poput festivala Vreva i aktivističke modne linije. Ovaj rast je povećao tiraž i pojačao njihov glas u zajednici uličnih novina širom sveta. Misija Lice Ulice u velikoj meri zavisi od podrške građana i korporacija, podsticaja donacija i učešća. Njihov cilj je bolje društvo, osiguravajući da oni na rubu dobiju doslednu podršku i prihod.

NASA KUĆA

Naša kuća, koju su 2007. godine osnovali roditelji dece sa smetnjama u razvoju, nastoji da transformiše društvene stavove i unapredi živote onih sa razvojnim izazovima. Preduzeće poboljšava ekonomsku samodovoljnost i integraciju zajednice, pružajući kvalitetno stanovanje i mogućnosti zapošljavanja. Podržavajući ljudska prava i jednakost, radi kao centar za zastupanje i podršku dok vodi dnevni boravak za osobe sa smetnjama u razvoju. Ključni poduhvat preduzeća Naša Kuća je pravljenje jedinstvenog papira od recikliranih paklica cigareta, koristeći tradicionalnu japansku tehniku u partnerstvu sa japanskim organizacijama. Ova ekološka inicijativa stvara kvalitetne proizvode od papira koje cene umetnici i različita tržišta. Zapošljava one sa poteškoćama u pronalaženju posla, pojačavajući posvećenost Naše kuće ekološkoj održivosti i socijalnoj inkluziji.





Co-funded by
the European Union



Project: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

CAFE BAR 16

Cafe Bar 16 u Beogradu je socijalno preduzeće koje je pokrenuo Centar za integraciju mladih 2017. godine, sa ciljem da podrži decu koja su nekada bila uključena u život ili rad na ulici. Kada napune 15 godina, ova deca više ne mogu da pristupe uslugama skloništa, što ih primorava da se oslone na terenski tim Svrtišta za podršku. Često im je potrebna pomoć, posebno u nastavku školovanja, što otežava njihov ulazak na tržište rada. Centar za integraciju mladih osnovao je ovo preduzeće da bi se suočio sa ovim izazovima. Primarni cilj socijalnog preduzeća je pomoć mladim pojedincima od 16 do 19 godina koji su napustili školovanje i koji su nezaposleni. Cafe Bar 16 ovim mladima nudi obuku za konobare ili barmene, promoviše njihovu društvenu inkluziju i pruža mogućnosti za spoljno zapošljavanje. Štaviše, kafe promoviše umrežavanje sa partnerima kao što su druga društvena preduzeća, organizacije civilnog društva, donatori i preduzeća. Mladi radnici u kafiću deluju kao inspirativne figure za sadašnju decu skloništa, ističući kontinuiranu podršku Centra i po izlasku iz programa.

7

2.3. Hrvatska

U Republici Hrvatskoj socijalno preduzetništvo, ukorenjeno u jugoslovenskim zadružnim tradicijama, ostaje nedovoljno prepoznato od strane kreatora politike, organizacija za podršku, medija i javnosti. Pokrenuta od strane proaktivnih organizacija civilnog društva početkom 2000-ih, socijalna preduzeća su nastala u okviru ovih organizacija ili kao zasebni subjekti u vlasništvu neprofitnih organizacija. Vremenom su evoluirali u druge pravne strukture kao što su trgovačka preduzeća, zadruge, fondacije i institucije, i obuhvataju sve ekonomske sektore. Uprkos nameri Strategije razvoja socijalnog preduzetništva 2015-2020 da prikupi podatke o ovim preduzećima, mnoge od njenih mera nisu sprovedene. Procene govore da postoji između 70 i 500 potencijalnih socijalno-preduzetničkih organizacija. Hrvatskoj nedostaje posebno zakonodavstvo za socijalno preduzetništvo, ali njen pravni sistem podržava njegov razvoj kroz različite pravne forme.

U trećoj studijskoj poseti Hrvatskoj posećeno je šest socijalnih preduzeća, od kojih pet se nalaze u Čakovcu i jedno u Koprivnici.

CENTAR ZA POMOC U KUĆI MEĐUMURSKE ŽUPANIJE

Centar za kućnu negu Međumurske županije je neprofitna ustanova socijalne pomoći osnovana 2013. godine u Čakovcu, zajedničkom inicijativom privatnog (Udruženje ACT Group) i javnog sektora (Međumurska županija) za pružanje sledećih usluga: organizovanje





Co-funded by
the European Union



Project: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

obroka, obavljanje kućnih poslova, održavanje lične higijene i zadovoljavanje drugih dnevnih potreba starih i nemoćnih lica.

ACT KONTO D.O.O.

ACT Konto d.o.o., osnovano 2009. godine u Čakovcu, je socijalno preduzeće specijalizovano za pružanje profesionalnih i kvalitetnih knjigovodstvenih i računovodstvenih usluga, edukaciju i savetovanje o finansijskom poslovanju za neprofitne i profitne organizacije u Hrvatskoj. Preduzeće takođe zapošljava 3 osobe sa invaliditetom od kojih su sve žene. Vlasnici preduzeća su istovremeno i menadžeri i radnici. Dobit koju ostvaruje ne isplaćuje se vlasnicima već se u potpunosti reinvestira u razvoj organizacije i u obrazovanje i zapošljavanje osoba sa invaliditetom.

8

ACT PRINTLAB D.O.O.

ACT Printlab d.o.o. je neprofitno društveno preduzeće iz Čakovca koje je osnovala ACT Grupa 2007. godine. Radi se o studiju za grafički i veb dizajn, koji partnerima (organizacije civilnog društva, socijalna preduzeća...) nudi profesionalne, kvalitetne, inovativne proizvode i usluge koje prate/odgovaraju na potrebe partnera (i zajednice).

LUMBAGO

Osnovan 2022. godine, salon za masažu Lumbago iz Čakovca nudi klasičnu i medicinsku masažu, relaks masažu, masažu stopala, masažu potkolenice, masažu medom. Usluge masaže pružaju dve slepe osobe koje rade u salonu i pod nadzorom su mentora. Salon deluje po principima socijalnog preduzetništva pod pokroviteljstvom Saveza slepih Međimurske županije u sklopu projekta 'Razvoj socijalnog preduzetništva za slepe osobe', sufinansiranog iz Evropskog socijalnog fonda.

KOPRIVITA D.O.O.

Osnovano 2021. godine u Koprivnici, socijalno preduzeće KoprivITA ima za cilj zapošljavanje osoba sa invaliditetom i pripadnika drugih marginalizovanih društvenih grupa. Proizvodi prehrambene i druge proizvode sa dodatkom koprive. Kompanija je nastala kao rezultat nekoliko projekata koji su se nizali, a koji su finansirani iz različitih fondova EU. Prvi projekat je imao za cilj da pripremi pripadnike marginalizovanih grupa za rad, da ih obrazuje, osnaži i približi tržištu rada. U narednim projektima završeno je osnivanje socijalnog preduzeća, stvoreni su uslovi za rad i izlazak na tržište.

SOCIJALNA ZADRUGA HUMAN NOVA





Co-funded by
the European Union



Project: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

Osnovana 2011. godine, Socijalna zadruga Humana Nova je preduzeće za društvenu integraciju iz Čakovca koje posluje u 3 oblasti: ekološka, socijalna i ekonomska. Ovo preduzeće zapošljava osobe sa invaliditetom i druge socijalno isključene osobe koje svakodnevno stvaraju nove vrednosti od odbačenih tekstilnih predmeta i proizvode nove visokokvalitetne i inovativne proizvode. Zapošljavanjem marginalizovanih grupa (više od 45 ljudi), prikupljanjem, ponovnom upotrebom i reciklažom tekstila i lokalnom saradnjom, oni aktivno doprinose smanjenju siromaštva, održivom razvoju lokalne zajednice i očuvanju prirode.

9

2.4. Severna Makedonija

Postojeće zakonodavstvo u Republici Severnoj Makedoniji ne prepoznaje i ne reguliše socijalna preduzeća i socijalno preduzetništvo jer još uvek ne postoji zajedničko razumevanje pojmova. Oba koncepta su se pojavila u diskursu trećeg sektora i, generalno, postoji konceptualna konfuzija kada se o njima javno raspravlja.

U zvaničnim vladinim strategijama koncept socijalnog preduzeća je prvi put uveden u opsežnije strategije saradnje sa civilnim sektorom (2012-2017), gde je mera za razvoj šireg koncepta: socijalna ekonomija.

U cilju unapređenja ekosistema za socijalna preduzeća, Ministarstvo rada i socijalne politike je 2015. godine objavilo prvu verziju Zakona o socijalnom preduzetništvu, kojim se očekuje da reguliše principe, oblike i aktivnosti u oblasti socijalnog preduzetništva, tj. kriterijume za uspostavljanje i upravljanje, kao i mehanizme za praćenje i evaluaciju.

Subjekti koji čine spektar socijalnih preduzeća u zemlji su različiti. Uprkos nepostojanju posebnih pravnih formi za socijalna preduzeća, neki od postojećih zakonskih akata predviđaju osnivanje i rad subjekata koji se mogu prepoznati kao socijalna preduzeća, kao što su organizacije civilnog društva i fondacije, zadruge, zaštitna preduzeća, zanatske komore, zaštitna preduzeća, itd. poljoprivredne zadruge, kao i neformalni sektor sakupljanja otpada koji ima potencijal da se transformiše kroz socijalno preduzetništvo.

Studijske posete Severnoj Makedoniji su pokazale potencijal socijalnih preduzeća, uz posete četiri jedinstvena subjekta koji su pokretali socijalne inovacije. Ovi susreti pružili su vredan uvid u lokalne strategije za održivi razvoj i društveno osnaživanje.

ЛИЦЕ В ЛИЦЕ

„Lice v Lice“ je ulični časopis za održivi razvoj koji u Makedoniji izlazi od septembra 2012. godine i promovise model socijalnog preduzetništva. Prodavci časopisa su predstavnici najugroženijih grupa u društvu, koje tim na platformi „Face to Face“ obučava za prodaju. Polovina sume časopisa ide prodavcu, a polovina za štampanje i aktivnosti koje



Co-funded by
the European Union



Project: 101049682 — WISes4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

poboljšavaju život marginalizovanih grupa.

SIEC

SIEC je socijalno preduzeće koje inspiriše kreativnost, motivaciju i socijalne inovacije u lokalnim zajednicama i osnažuje građane mogućnostima samozapošljavanja. Kroz proizvodnju i prodaju odeće i pribora od recikliranih sirovina, preduzeće stvara mogućnosti zapošljavanja mladih, žena i marginalizovanih grupa (romska populacija i drugi kojima je potrebna podrška). Socijalna misija se odnosi na stvaranje mogućnosti zapošljavanja za ugrožene kategorije građana. SIEC reciklirane modne proizvode/detalje kreira njihov tim, zajedno sa članovima iz ovih kategorija i koji se bave šivanjem proizvoda i istovremeno ostvaruju sopstveni prihod.

10

KRIK

Centar za omladinski aktivizam KRIK je nevladina i neprofitna organizacija koju su osnovali mladi ljudi, i rade za i sa mladima. Prevod reči KRIK je „poklič“ i inspiracija za njega proizašla je iz vizije ove organizacije, a to je da bude glas mladih koji će se čuti i koji će dovesti do promene i doprineti društvu. KRIK nastoji da podstakne veće učešće mladih, omladinski aktivizam, podstakne mlade da se više uključe u proces kreiranja politika na lokalnom i nacionalnom nivou. Ciljna grupa sa kojom KRIK radi su svi ljudi (ali uglavnom mladi) koji žele da doprinesu i naprave promene u oblasti ekologije, kritičkog mišljenja i komunikacionih veština, kao i da rade za dobrobit socijalno isključenih grupa. Pored ostalih aktivnosti, organizacija funkcioniše i kao socijalno preduzeće za izradu nakita mladih sa invaliditetom.

SOCIAL ENTERPRISES CENTRE

Centar za socijalna preduzeća je osmišljen da funkcioniše kao inkubator za pružanje podrške postojećim i novim socijalnim preduzećima i organizacijama civilnog društva koje imaju privrednu delatnost. Zakup sala za obuku u Centru trenutno je besplatan za socijalna preduzeća i organizacije civilnog društva.

2.5. Slovenija

Subjkti socijalne ekonomije poput kolektiva su oduvek bili aktivni, a donošenjem Zakona o socijalnom preduzetništvu 2011. godine uveden je status i registar socijalnih preduzeća . Od 2015. godine njime upravlja Ministarstvo za ekonomski razvoj i tehnologiju. Sektor socijalne ekonomije u Sloveniji je raznolik i uključuje socijalna preduzeća, zadruga,



Co-funded by
the European Union



Project: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

organizacije civilnog društva, kompanije za osobe sa invaliditetom i centre za zapošljavanje. Najviše subjekata su socijalna preduzeća, kojih ima oko 250, zatim oko 150 centara za zapošljavanje. Sve u svemu, oni zapošljavaju oko 5% radne snage i imaju značajno ekonomsko prisustvo u zemlji.

U Sloveniji su posete bile koncentrisane na različite oblike socijalnog preduzetništva. U okviru serije poseta, projektni partneri i učesnici su posetili kompaniju za osobe sa invaliditetom, program socijalne inkluzije, start-up i WISE okrenut korisnicima.

11

DOBROVITA

Dobrovita je kompanija koja u potpunosti sledi principe i ciljeve socijalnog preduzetništva. Kompanija je osnovana 1994. godine za pomoć osobama sa invaliditetom u rehabilitaciji i zapošljavanju. Osnivač je ŠENT - Slovenačko udruženje za mentalno zdravlje, koje je osnivanjem Dobrovite poverilo kompaniji da ispuni svoju osnovnu misiju.

Dobrovita je veliko preduzeće u oblasti zapošljavanja osoba sa iskustvom duševnih bolesti, jer zapošljava više od 180 ljudi različitih stručnih kvalifikacija i teško zapošljivih lica. Posluju na otvorenom tržištu pod normalnim tržišnim uslovima i dugi niz godina uspešno saraduju sa renomiranim slovenačkim kompanijama i organizacijama.

Misija preduzeća je otvaranje novih radnih mesta (zapošljavanje) i programi radne rehabilitacije za teško zapošljive ili osobe sa statusom invalida.

Vizija preduzeća je da postane najbolji pružalac kvalitetnih usluga za uređenje zelenih površina, čišćenje i održavanje poslovnih zgrada, pružanje geodetskih usluga i montažu poluproizvoda.

KOVACNICA

Kovačnica je poslovni inkubator i zajednica koja je osnovana 2015. godine i koja se finansira iz sredstava opštine i EU fondova. Nudi (mladim) preduzetnicima sa šireg područja Gorenjske podršku za brz, efikasan i pristupačan ulazak u preduzetništvo. Nude raznovrsan set usluga kao što su: iznajmljivanje (co)working prostora, podrška razvoju poslovanja od vrhunskih poslovnih mentora, podrška pri registraciji preduzeća ili poseta nekoj od brojnih radionica za obuku.

S obzirom da je Kovačnica proaktivna u dobijanju fondova EU, programi i aktivnosti su uglavnom besplatni i svi su dobrodošli, jer je jedan od njihovih ciljeva podizanje svesti o



Co-funded by
the European Union



Project: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

značaju i ulozi preduzetništva za ljudski i društveni razvoj. Štaviše, kompanija ima za cilj da uspostavi socijalno preduzeće za radnu integraciju u regionu Gorenjske.

ŠENT – SOCIAL INCLUSION – DAY CENTER

12

Dnevni centar za socijalnu inkluziju ŠENT je socijalni program koji ima za cilj podršku i održavanje radnih sposobnosti osoba sa invaliditetom. Program dopunjuje organizovanu brigu o socijalnoj zaštiti radi otklanjanja psihičkih i socijalnih poteškoća osoba sa invaliditetom, pomaže im da podignu i održe motivaciju i samopouzdanje i uči ih načinima da se integrišu u društvo.

Radne aktivnosti koje nudi Program socijalnog uključivanja:

- Jednostavni poslovi: lepljenje, sklapanje, pakovanje, sortiranje.
- Proizvodnja keramičkih i tkanih proizvoda, čestitki, poklon ambalaže i proizvoda od drveta.
- Čišćenje prostorija i okoline.
- Sezonski rad u poljoprivredi.
- Kućni poslovi.
- Pristupačniji administrativni i kurirski rad.
- Pomoć u promociji i prodaji na štandu.

Društveni sadržaj u programu socijalnog uključivanja:

- Izrada individualnog plana i individualno i grupno savetovanje.
- Mogućnost obuke socijalnih veština, komunikacije i asertivnosti.
- Mogućnost pohađanja raznih kurseva (informatika, strani jezici, itd.).
- Briga o zdravoj ishrani i ličnoj higijeni.
- Mogućnost učešća u muzičkoj, likovnoj ili književnoj radionici, sportskim aktivnostima, šetnjama, izletima, odmorima.

Program traje neprekidno već 17 godina.

DRUGA VIOLINA

Druga Violina, smeštena u starom centru Ljubljane, je izuzetan mali restoran u stilu gostionice koji zapošljava nekoliko osoba sa invaliditetom. Osnovan 2012. godine, služi



Co-funded by
the European Union



Project: 101049682 — WISEs4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

tradicionalna slovenačka jela. Povremeno se održavaju kreativne radionice za decu i drugi događaji.

Otvaranje lokala omogućava zaposlenima sa intelektualnim teškoćama da se aktivno integrišu u društveni život i svet rada. Takođe im omogućava da obavljaju praktičan rad prilagođen njihovim sposobnostima, da sačuvaju i prošire nova profesionalna znanja i veštine, da steknu nove društvene i profesionalne navike, da ostvare sopstvene ideje i kreativnost, da imaju osećaj korisnosti i samopouzdanja, afirmaciju. Implementacijom novog programa realizovani su mnogi aspekti društvenih procesa i tokova, uključujući mogućnost socijalnog uključivanja osoba sa invaliditetom u lokalnu zajednicu, proširene mogućnosti zapošljavanja teže zapošljivih grupa (koji su obučeni da obavljaju konkretan posao), a jedan od osnovnih zadataka – podizanje svesti u društvu o značaju prihvatanja različitosti.

13

3. Zaključak

Seriya studijskih poseta sprovedenih u okviru radnog paketa 3 projekta WISEs4Youth razjasnila je transformativnu ulogu socijalnog preduzetništva u suočavanju sa izazovima specifičnim za region. Posete su realizovane u 5 zemalja partnera sa Zapadnog Balkana i to: Albaniji, Srbiji, Hrvatskoj, Severnoj Makedoniji i Sloveniji. U Hrvatskoj, entiteti kao što su Centar za kućnu njegu Međimurske županije, ACT Konto i Humana Nova pokazuju sveobuhvatan pristup socijalnom preduzetništvu, integrišući brigu o starijima, finansijske usluge i ekološku održivost. Severna Makedonija i Srbija predstavljaju primer kako socijalna preduzeća mogu da neguju dostojanstvo i samodovoljnost među marginalizovanom populacijom, na primerima „Lice v Lice“ i „Cafe 16“. Albanski kafić „Te Xhoni“ prikazuje mogućnosti zapošljavanja osoba sa Daunovim sindromom, potvrđujući posvećenost sektora inkluzivnosti. Slovenački okvir socijalnog preduzetništva prikazuje izvanredne inicijative kao što su Dobrovita i Kovačnica, koje su bile ključne u obezbeđivanju zapošljavanja i podrške osobama sa invaliditetom i podsticanju omladinskog preduzetništva. Dugogodišnji naponi u oblasti socijalne inkluzije organizacija kao što je ŠENT i mogućnosti zapošljavanja koje je Druga violina stvorila za pojedince sa smetnjama u razvoju dodatno jačaju posvećenost Slovenije socijalno inkluzivnoj ekonomiji. Ova preduzeća ne samo da se prilagođavaju tržišnim uslovima već i značajno doprinose društvenoj i ekonomskoj integraciji marginalizovanih grupa, naglašavajući uticaj i potencijal socijalnog preduzetništva u Sloveniji.

Uprkos ovim inicijativama, socijalna preduzeća u jugoistočnoj Evropi suočavaju se sa ogromnim pravnim i finansijskim preprekama. U Hrvatskoj odsustvo prilagođenog zakonodavstva za socijalno preduzetništvo dovodi do nesigurne operativne klime. Severna Makedonija se suočava sa sličnim zakonskim nedostacima, koji ometaju uspostavljanje





Co-funded by
the European Union



Project: 101049682 — WISes4Youth — ERASMUS-YOUTH-2021-PCOOP-ENGO

povoljnog okvira za podršku socijalnim preduzetnicima. Iako Srbija, Slovenija i Albanija napreduju u normativnom okviru i razvoju različitih politika, sa druge strane, prevladavaju prepreke u vezi sa dostupnošću finansiranja i podizanjem svesti javnosti. Ova pravna i finansijska ograničenja zahtevaju inovativna rešenja za socijalna preduzeća kako bi održala finansijsku održivost uz ispunjavanje društvenih ciljeva. Takve strukturne prepreke naglašavaju hitnu potrebu za upornim političkim inovacijama i investicijama kako bi se ojačala socijalna ekonomija regiona.

14

Studije slučaja u Srbiji „Cafe 16“ i „Lice Ulice“ naglašavaju domišljatost sektora u promovisanju socijalne inkluzije i osnaživanja, uprkos ograničenim fiskalnim resursima i nedovršenoj pravnoj strukturi. U međuvremenu, zakonodavne praznine u Severnoj Makedoniji predstavljaju značajne izazove za rast i potencijal uticaja socijalnih preduzeća. Ipak, posete su naglasile neophodnost zakonskog priznanja i ciljanu podršku vlade kako bi se razvio puni potencijal socijalnog preduzetništva u regionu. Štaviše, primeri predstavljenih preduzeća takođe ukazuju na značaj dostupnosti fondova EU i drugih fondova za pokretanje ovih inicijativa, čije koristi i inovativnost, posebno na početku, često nisu prepoznati u lokalnoj zajednici i na nacionalnom nivou.

Pored toga, važno je pratiti okvir trostrukog osnova² kada se govori o socijalnim preduzećima, sa naglaskom da je profitna komponenta, odnosno uspešan poslovni model, jednako važna kao i ljudi i okruženje kao i socijalna preduzeća, posebno u sredinama koje nisu stimulatívni, teško mogu da prežive ili da se povećaju bez realnog tržišnog prihoda. Posećena preduzeća su pokazala da, zapravo, usluge i proizvodi socijalnih preduzeća zaista pokrivaju širok spektar oblasti i delatnosti, što dokazuje da se širok spektar usluga/proizvoda može pokriti, ali je veoma važno razumeti i prepoznati kako uspešno upravljaju aktivnostima i da li imaju održivi poslovni model.

Na kraju, neki primeri su pokazali koliko je važna i ključna uloga dobrog menadžmenta i tima.

² Trostruki bilans uspeha je računovodstveni okvir koji uključuje tri dimenzije uspeha: socijalnu, ekološku i finansijsku.